

Aydınlanmacı Öfkeden Solcu Şiddete Türk Solunun Şiddete Meylinin İdeolojik ve Psikolojik Kökenleri

Aydın Aktay*

Özet

Dünyada genel olarak solun şiddetle ilişkisinin güçlü teorik ve ideolojik kökenleri vardır. Çatışmayı toplumsal değişimin kaçınılmaz ve işlevsel bir faktör olarak görmek, şiddetle karşı teorik mesafeyi tamamen kapatırken, üstlendiği kendiliğinden Aydınlanma imtiyazı, kendisini kitlelere karşı zorla değiştirme yetkisine sahip kılmıştır. Kitleler sınıf bilincine sahip oluncaya kadar, onları bilinçlendirmek, akabinde onları devrimin aktörü haline getirmek, ütopyaya ulaşmak veya ütopyayı ayakta tutmak, tamamı şiddet uygulamaları gerektiren süreçler. Doğası itibarıyla şiddetle bu ontolojik ve epistemolojik içiçelik Türkiye örneğinde çok daha tehlikeli bir hal alarak tezahür etmiştir. Türkiye'nin kendi iç toplumsal gerilimlerinin sol teorik-epistemolojik kavgalarına eklenme şekli ortaya çok daha vulgar bir jakobenist-elitist kültür çıkarmıştır. Aydınlanmış kibir olarak ortaya çıkan hiç dinmeyen bir memnuniyetsizlik ve kinizm ile devam eden bir öfke hali çözümlmek için sosyolojik analizler kadar psikolojik analizler de gerektiriyor. Bu yazıda solun zindanı haline gelmiş bazı sorunlardan psikolojik okumaya bir yol deniyor.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Sol, Türk Solu, Aydınlanmacı Öfke, İslamcılık,

Abstract

The relationship of the left with violence in the world in general has strong theoretical and ideological origins. While seeing conflict as an inevitable and functional factor of social change completely closes the theoretical distance with violence, the spontaneous Enlightenment privilege it assumes has empowered itself to change by force against the masses. Until the masses acquire class consciousness, raising their consciousness, then making them actors of the revolution, reaching utopia or keeping the utopia alive are all processes that require violent practices. This ontological and epistemological involvement with violence, by its very nature, made the left even much more dangerous in the case of Turkey. The articulation of Turkey's own internal social tensions with the left-theoretical and epistemological fighting shape and reveals much more vulgar jakobenist-elitist culture. A state of unabated dissatisfaction and cynicism that emerge as enlightened arrogance requires psychological analyzes as well as sociological ones. This article attempts a way to psychological reading some of the problems that have become the prison of the left.

Keywords: Violence, Left, Turkish Left, Enlightenment Anger, Islamism,

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, aydinaktay@sakarya.edu.tr, ORC ID: 0000-0001-9806-3365.

Giriş

Bonalt ve Maistre gibi isimler sosyolojinin kurucu iki büyük ismi olan Simon ve Comte üzerinde oldukça etkili olmuşlardır. Bu iki ismi önemli kılan ise toplumu organik bir bütünlük ve bu bütünlüğü sağlayan organlarının da işlevsel olduklarına inançlarıydı. Bu işlevleri yerine getirmeleri nedeniyle bu organlar, organik bütünlüğün huzurunu sağlıyor, düzenin (sistem) devamını, uyumunu ve istikrarını da koruyorlardı. Bonalt ve Maistre, toplumda istikrar, düzen ve uyumun kurulması ve sürekliliği için buna karşı çıkan özgürlükçü felsefelerden uzak durmak gerektiğini söylüyorlar; bu tip düşüncelere ve felsefelere “Negatif” yakıştırmaları yapıyorlardı. Fransız İhtilali sonrasında bir türlü düzenin ve sistemin kurulamamasının, uyum ve istikrarın oluşturulamamasının suçlusu olarak da özgürlükçü sol fikirleri adres gösteriyorlardı (Suğur, 2012: 35). Negatif felsefelere karşı doğa bilimlerinin takip ettiği “Pozitif Yöntem”in öykünülerek ikame edilmesi gerektiği fikrini benimseyen ardılları Simon ve özellikle Comte’un, sosyal bilimlere uyarladıkları “Pozitivizm”in varlığa çıkış nedeni, işte tam da bu huzur ve düzen kurma ihtiyacıdır. Sol fikirler bu anlamda huzurun, istikrarın, uyumun ve düzenin engeli olarak görülmüştür.

Aydınlanma Dönemi filozofları ve akabindeki Pozitivist paradigmanın öncüleri olan düşünürlerinin, sanatçılar ve bilim adamları için ittifak ettikleri nokta; devrilen skolastik kilise paradigmasının boşalttığı alanı dolduracaklarına dair inançtır. Bu inanç o kadar ciddi bir söylemsel düzen inşa etmiştir ki, sanatçılar ve bilim adamları artık eski dünyanın din adamları olan rahipler ve papazlar gibi hissetmeye, düşünmeye, davranmaya başlamışlardır. Bu durum, ülkemizde Cumhuriyet’in kurucu elitlerince de şeksiz şüphesiz inanılmış ve desteklenmiştir. Hatta yeni rejimin (Kemalizm) iktidarının müstahkem hâle gelmesinde ve getirilmesinde sanatçılara ve bilim adamlarına ideolojik aygıtlar işlevi gördürmüştür. Bu durum, kendilerini toplumun her daim önünde gören, onları aydınlatan, dolayısıyla geniş halk kitleleri karşısında kendilerini ayrıcalıklı, elit gören bir zümre yaratmıştır.¹ Türk siyasi düşün-

¹ Sanatçıların Aydınlanma Dönemi’nin felsefelerinden devrildikleri misyonla kendilerini her şeyden, halkın önünde olmak gibi sorumlu hissetmeleri ve ayrıcalıklı, elitist ruh hâllerinin psikotik yansımaların belki en naif veya çocuksu örnekleri Türk solu cenahında yer alan sanatçı tavırlarında ortaya çıkmıştır. Bunların bir örneği de 2016’da kaybettiğimiz Türk sinemasının fenomen aktörlerinden Tarık Akan’dı. Dünya ne şekil alırsa alsın, insanlar hangi şekle girerse girsün, bunlar hakkındaki fikirleri, önyargıları, öfkesi değişmeyen bir kesimin temsilcilerinden biri olarak kalmıştır... Bu önyargıların, bu öfkenin, yurdum insanına bu mesafelerinin nedenini anlamaya özel çaba harcadığım ama başarısız olduğum isimlerdendi. İlyas Salman, Levent Kırca, Ferhan Şensoy, Metin Akpınar, Müjdat Gezen, Müjde Ar, Nurseli İdiz, Bedri Baykam, vb. Neye, niçin itiraz ediyorlardı? Öfkeleri kime, ama niçindi? Bir türlü tatmin edici, haklı bir gerekçeye dayanan bir cevap alamadığım insanlar. Bunlara birçok isim daha eklenebilir. Sadece at koşturdukları eski Türkiye’nin ellerinden alınması korkusu, ipucu gibi geliyor bana. Eski günler, eski imtiyazlar ellerinden kayıp gitmişti. Yeni Türkiye’de sıradan olmayı mı kabullenemediler, dünyanın değiştiğini mi anlayamadılar? Bir sürü soru. Belli olan tek şey var o da Damat Ferit

cesine ve hareketlerine yön verici zümre olarak her kritik dönemde bunların sahne alması, kendilerine biçilen bu payeden ve buna dair güçlü bir inançtan kaynaklanmaktadır.

Bu düşüncenin aslında toplumu hayallerine göre, Marx'ın Hegel'den aldığı düsturla "akli olanı gerçek kılmaya" dönük en yumuşak, en barışçıl ve tedrici bir devrimle dizayn etme çabası mühendis ideolojisiyle tebarüz eder. Bu mühendis ideolojisinde dahi aslında topluma adım adı uygulanan bir şiddet esastır. Nilüfer Göle'nin *Mühendisler ve İdeoloji* (Göle, 2018) kitabı tam da bu inanca sıkı sıkıya bağlı mühendisler zümresinin hâletiruhiyesini deşifre etmektedir. Pozitivist toplum tasarımının mühendislik olarak tezahürünü irdelediği kitabının tanıtım cümlelerinde Göle bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

"Türkiye'de modernleşme hareketlerini şekillendiren pozitivist geleneğin ağırlığı; solcu düşüncenin toplumsal mühendisliğe öykünmesi, liberal siyasetin mühendis pragmatizmiyle siyasete damgasını vurması; İslamcı hareketin içinde yer alan mühendis kadroları; yani yakın tarihimizin tüm önemli kırılmalarına mühendis optiğinden bakmanın bize toplumsal hayatımıza ilişkin yeni bir okuma, yeni bir perspektif kazandıracağını söyleyebiliriz. *Mühendisler ve İdeoloji*, özellikle pozitivist modernleşme tarihimizdeki yerini ve 1970-1980 arasında şekillenen sol ideoloji ve toplumsal mühendislik arasındaki ilişkileri inceliyor" (Göle, 1998).

Sol kavramı da kendisinde içkin olan değişim, devrim, ilerleme gibi anlamlarla bağlarına bu tarz bir düşünme tarzı, davranış kalıbı farz eder. Genel olarak solda epistemolojik bir farz halinde olan bu kalıplar Türk solu içinde en coşkulu halleriyle, önu arkası tespit edilemeyen şiddet gösterilerine dönüşmüştür. Ülkedeki her krizi ve kaosu bir devrim rüyasının gerçekleşmesi gibi coşkuyla karşılayan solun, her türlü yangına körükle gitme istidadı, onu adeta her türlü düğünün vazgeçilmez kamberi haline getirmiştir. Solun bu anlamda yaşadığı derin krizleri, bize düşmese de tespiti, çözümü ve aşması, aşamamasının temel belirleyeni de burada aransa yeridir. Solun kendini tanımlaması ile aslında bir öteki-beni olarak sağ tanımlama tarzında iyi izlendiğinde, hani semptomatik bir okumaya tabi tutulduğunda, deşifre edilebilecek önemli ukdeler olduğu görülecektir.

olarak halkın sevgilisi olmuş bir jön ölüyor ve onu, vaktiyle baş tacı edinen aynı halk, şimdi onu taşıyor. Oysa, Damat Ferit'in filmleri hep mutlu sonla bitmez miydi? Geçen birkaç yıl içinde hayatını kaybeden Levent Kırca'da da Zeki Alasya'da da filmin sonu böyle hazin bir sonla bitmişti. Mutlu sonla biten bir Türk filmi izlemeyeli çok oldu ve çok özledik. Ben yine de Tarık Akan'ı, halkına jakobence bir şeyler, hayat tarzları dayatan, onların tercihlerine karşı agresif ve saygısız halleriyle, çakma Deniz Gezmiş öykünmeleriyle ve modası geçmiş ucuz Kemalist, sol jargonu ve söylevleriyle hatırlamak istemiyorum. "Mavi boncuk kimdeyse benim gönlüm ondadır." şarkısının neşesiyle, Hababam Sınıfının muzip yakışıklısı olarak hatırlamaya çalışacağım. Belki bu filmin mutlu sonu böylece olur. Toprağın bol olsun Damat Ferit (Kaynak: <http://www.adayorum.com/aydin-aktay/damat-ferit-oldu-mi-issiz-acun-kaldi-mi-imdi-urek-yirtilir.html>).

Sol-Sağ: Bir Kavramsal Hiyerarşiye Hafriyat Denemesi

Sol-Sağ sanıldığı gibi kadim bir kavramsal hiyerarşisi değildir. Malum hikayeyi Ahmet İnsel'den dinleyelim: sol kavramı modern dünyayla eş zamandır. Modern toplumun emekleme döneminde, eski rejimin (*ancien regime*) hızla tasfiye edildiği 18.yüzyıl Avrupa'sında ortaya çıkmıştır. Siyasal anlamda ilk kez 1670'lerde İngiliz Parlamentosu'nda, Başkan'ın solunda oturanları belirtmek için kullanılmaya başlanmıştır. Ancak o dönemde bu kullanımın İngiltere'de var olan siyasal bölünmenin içeriği ile ilgili bir anlam taşımadığı ifade edilmektedir. Sol nitelemesinin siyasal açıdan bugünkü anlamını kazanması, 28 Ağustos 1789'da Paris'te Kral'ın vetosuna karşı çıkan milletvekillerinin Meclis Başkan'ının solunda toplanmasıyla gerçekleşir. Sol cenahta toplanan milletvekilleri, ulusun seçtiği meclisin üstünde bir irade olamayacağını ifade etmişlerdir (2000: 12)'e. Sol ile sağın ayrışmasının miladını bu olayla başlatmak neredeyse genel kabul görmektedir. Böylece sol-sağ ayrımının en belirgin özellikleri öne çıkmaktadır. Birincisi; sağcı düşüncenin değişmez doğrular veya gerçeklikleri kabul etmesi ve bunları koruyucu bir tavırlar zinciri geliştirmesi; ikincisi, sağcı düşüncenin bütün bu değişmezlikleri, insan varoluşunu 'dışsal' sayması ve insanın 'boyun eğmeci' tavrını temsil etmesi; buna karşılık 'solcu düşünce yönelimi'nin her şeyin değiştiğine ve dışsal olarak belirleyici bir değişmezliğin olamayacağına olan inancı vurgular. Sol, burada her değişmezliğe, duruşa, durgunluğa (*statüs quo*) düzene karşı değişimi vurgulayan, önceleyen bir özelliklikle öne çıkar. Tarihsel köken itibariyle söz konusu ayrışma, felsefe tarihi okumaları dikkate alındığında hep bu özelliğin öne çıktığı görülür. Sol-sağ ayrımı bu çerçevede düşünce tarihine götürülmekte ve Heraklitos ile Parmenides arasındaki değişim ve değişmezlik tartışmalarıyla ilişkilendirilmektedir (Arslan, 2000: 83-85).

İnsel'e göre 1791'de sol artık bir siyasal kimlik simgesine dönüşmüştü; sol, toplum ötesi bir konumun tahakkümüne karşı çıkışı, dolayısıyla kuru 'Kadim Düzen'in meşruiyetini reddedişini temsil ediyordu. Bunun doğal sonucu, solun yeni bir kuruluş iradesinin taşıyıcı simgesi haline gelmesiydi (İnsel, 2000: 12). İnsel'in sol tanımında; sol, düzenin belirlediği her türlü değişmezliğe mukavemet gösteren, gelişmeci ve ilerlemeci bir anlayış içinde daima hareket halinde olan statikliğe karşı çıkan özellikler içermektedir (İnsel, 2000:31). Kavram hiyerarşisinin tesis edilmesine zemin hazırlayan kavramsal bir karşılaştırma ile sol tanımlamasına girişen İnsel'in bu çabasında, "hiçbir kavramsal ikiliğin biri diğerinin aleyhine işletilmeden çiftleşmeyeceği" şeklindeki Derrida'cı bakış açısını (Aktay, 1996: 248) doğruladığının izleri görülmektedir. İnsel'in söz konusu tanımında sol-sağ ayrımı belli değerler merkeze alınarak ve bu değerler sağın aleyhine işletilerek gerçekleştirilmektedir

(Mahcupyan, 1998: 21). Böylece İnsel, solu; düzene karşı bir tavır alışı, ona bir karşı çıkışı, değişimi, ilerlemeyi içeren bir değerler manzumesi olarak tanımlarken, sağa bunun tam tersini ifade eden tüm olumsuz içeriklere sahip anlamlarla yaklaşır. Buna göre İnsel'in sağ tanımlamasında, düzen karşısında büyülenmiş, kurallara karşı iradesizce bir teslimiyet içinde olan, kadere rıza göstermiş, statükoyu savunan bir insan iradesi (iradesizliği) vardır (İnsel, 2000: 31). İnsel örneğinde, sol lehine işletilen bu kavramsal karşılaştırma dolayısıyla örgütlenecek bir tanımlama, sağ altta bırakan, solu üste çıkaran bir hiyerarşi doğuruyor. Bu hiyerarşinin sol bakış açısına mensup olanların gözünde sağa karşı bir ön yargıyı, bir olumsuz bakış açısını beslediği görülmekte; belki de iki 'öteki' arasında kurulacak 'empatinin' veya diyalogun önünü kesmektedir. Sosyolojik bir çalışmada bundan da önemlisi, bu tür bir tanımlamanın evrenselci vurgularına karşın içerdiği ideolojik öznelliktir. Bu öznellik temelinde sol, kendisini hakikatin bir tekelleştirilmiş biçimi olarak ahlaki ve toplumsal eylemin biricik doğru standardı olarak dayatmaktadır. Ahmet İnsel örneğinde gösterilmeye çalışılan bu tarz tanımlama biçimlerinin sol düşünce içindeki yaygınlığı, kavramların inşa edilmiş sürecindeki önemli bir özelliğe dikkatleri çekmesi açısından ilgiye değerdir. Böylece sol-sağ ayrımının hangi içsel gerekçelerle ve hangi öznel durumlarla ortaya konulduğunun işaretleri daha rahat görülebilir. Sol ile ilgili bir tanımlama kullanılacaksa bu tanımın sola neredeyse rengini veren değişme, düzen aleyhtarlığı, sürekli bir değişim talebi veya değişmezlik inancına mukavemet göstermek gibi birtakım işaretleri de içermesi gerekmektedir. Ancak bu işaretlerle anılacak bir kavramın değişmez bir tanımı kabullenmesi de doğasına aykırı olacaktır. Bu durum solu bir tanımla değil ancak amaçlarıyla ve talepleriyle belirlemeye imkân vermektedir. İdeolojilerin iki yönü vardır: Birincisi, mevcut durumu kabullenme ve sürekliliğini koruma (yani statükoyu muhafaza) bu anlamda sağ siyaset anlayışını savunan ideolojilerde bu söylem, bilinç ve eylem tarzı hâkimdir.

İdeolojilerin ikinci yönü, mevcut duruma itiraz edip değişimini talep etmek ve geleceğe dair kurulması istenilen bir ideal düzen önerisi yapmak... Sol anlayış bu açıdan mevcutla ve geleceğe uzanan talepleriyle değişim-dönüşüm talep eden bir karaktere sahiptir. Bu yönüyle sağ ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır... Sağ mevcudu korumaya ve ona yönelik tehditlere karşı pozisyonunu oluştururken; sol da tabiatı gereği mevcuda yönelik bu muhafaza çabasına karşı tahripkâr, yıkıcı (devrimci) ve saldırgan olmak eğilimindedir. Bu yüzden sola içkin olan özcü anlamda bir şiddetten söz edilebilir. Kadim zamanlardan bu yana sağ ve sola atfedilen bu potansiyel özellikler nedeniyle sol her daim hırgür çıkaran istikrar-düzen bozucu, uyumsuzluk ve

fesat kaynağı bir anlayış olarak nitelendirilmektedir. Sağ ise mevcudu, yani statükoyu temsil ve koruma misyonuyla evin sahibi ya da muhafızı olarak imlenmekte ve kavramsal kategori inşasında bile hiyerarşik olarak sola göre dava avantajlı bir pozisyona sahip olmaktadır. Tabii burada solun kendi iktidar alanlarında sağa atfettiği bütün bu özellikleri üstlendiği sayısız tarihsel örnek mevcut. Sovyetler ve sosyalist Demirperde yönetimlerinde oluşan diktatörlüklerin tessi ettiği düzenleri koruma yönünde sergilenen, faşist devletlerde bile rastlanamayacak otoriter ve totaliterlikteki diktatörlüklerden bahsetmiyoruz sadece. İrili ufaklı bir sürü sol örgütün kendi içlerinde tesis ettikleri hiyerarşileri ve düzenleri koruma yönünde sergiledikleri muhafazakarlığı, bu koruma içgüdüleriyle sergiledikleri, devletlerin bile sergileyemedikleri şiddetin boyutları yeterince irdelenmiş değil. Çünkü sanırım bu konuda sağın sola bu düzeyde yeterli bir ilgisi yok, sesi çıkmıyor. Solun ise kendi yeninde kırılan kolların acısını hissettirmeme, kanını göstermeme, kırığının sesini de duyurmama gibi bir istidadı var. Solun bir kibri de sol hakkında yine sol düşünür ve konuşur, ancak sağ hakkında da sağdan ziyade yine sol konuşur. Aytekin Yılmaz'ın veya Gün Zileli'nin sol içindeki yoldaşlara karşı sergilenen şiddet, küçük kurtarılmış dünyalarda sergilenen aşırı muhafazakarlıklar ve bütün bunlara rağmen halen kendisine atfedilen bütün bu olumlu özelliklerle sol ünvanını taşımaya devam edebiliyor olmak: Sol-sağ hiyerarşisinin sol için ürettiği müthiş bir konformizm ve tabii bu konformizmin dönüp yine düşünceye, eyleme uyguladığı şiddet.

Solun şiddet potansiyeli barındıran bu kadim anlam içeriği ile imtihanı her zaman çetin olmuştur. İslamcılığın ise sol-sağ dikotomisinin neresinde konumlanacağı fikri, onun hangi potansiyelle değerlendirileceği sorusu ise son zamanlarda oldukça önemli bir konu olmuştur. Bunu da “ev metaforu” üstünden göstermek mümkün olabilir.

Sol, Hangi Evin Ası Çocuğu?

Ev metaforu üzerinden sol-sağ ayrıştırması yapma tarzı oldukça yaygındır. Bu metafor üzerinden eve aidiyet yani yerli olmak ile dışarıda gözü olmak, evlatlıktan reddedilmek gibi deyimler eşliğinde bu metaforun verimliliği artırılır. Yerlilik konulu özel dosyadaki (*Birikim*, 1998) yazıların birçoğunda bu metafora göndermeler yapılır. En dikkat çekici yazılardan birisi de Tuncay Birkan'ın “Sol: Evin Reddi” başlıklı yazısıdır (Birkan,1998:32-40). Bu başlıkta, solun özü itibarıyla ev fikrine bile karşı olduğu, solun bu tarz bir reddiye ile malul olduğu fikri peşinen kabul edilmiştir. Üstelik solun yerlilik sorunu etrafında tartışma yapılırken. Aynı reddiyeci tavır yerlilik kavramına yakla-

şımdaki peşin hükümlülüğü yazı başlığına taşıyan Ahmet İnsel’de de görülüyor (İnsel, 1998; 89). “Ev, yer, yerli olmak, eve ve yer”e aidiyet ile ilişkili tüm anlam denemelerine elverişli bir metafor olan “ev” kavramı üzerinden sol ve sağ hatta, İslamcılığın Türk siyasal düşüncesindeki yerini anlamaya çalışmaktan biz de kendimizi alamıyoruz. Evin asli çocuğu olduğunu kabul ve dikte ettiren, anne babasından rol çalıp onlar adına diğer kardeşlerine söz geçirmeye çalışan ve ağabeyliğini ilan eden bir çocuk var; bunun adı sağ ise bu hiyerarşik düzene, baba otoritesine ve kurallara isyan eden evin asi çocuğu da var; buna da sol diyoruz. Bir de ortada dengeyi gözetmeye çalışan ama sola da sağa da hak veren, aynı zamanda sorunlu taraflarını da gören bir ortanca kardeş var, o da İslamcı oluyor. Dengeleri biraz kaçırsa kolaylıkla solcu ya da sağcı nitelermelerine maruz kalabiliyor. Bu durum İslamcılığı iki arada bir derede, adeta cennetle cehennemın ortasında sürekli Araf’ ta yaşama psikolojisine mahkûm ediyor...Solun ve sağın İslamcılığa karşı reaksiyonlarında hep bu durum görülür. Solun İslamcılık eleştirilerinde yoğun temalar, İslamcılığın da sağcılığın bir türevidir. Faşist kampta İslamcılık da vardır kabulü/önyargısı hâkimdir. En iyi betimleme belki de bu konuda Tanıl Bora tarafından yapılmıştır: Türk sağının üç halinden katı olanıdır İslamcılık. Sağın ise İslamcılığa yapıştırdığı “yeşil sosyalizm” yaftası meşhurdur. Bu durum İslamcılık için “Ne İsa’ya ne de Musa’ya yaranamamak” gibi bir ruh hâli üretmektedir. Ne evin ağabeyine ne de küçük kardeşe yaranamamak. İslamcılığın dönemsel ve mekânsal olarak bu dengeyi tutturamadığı oluyor. Gezi Olayları sırasında etkin olan antikapitalist Müslümanlar grubu ya da Kur’an’ı soldan okumak anlayışının uzantısı İslamcı gruplar ve Orta Doğu’daki sosyalist İslamcılık görünümüleri bunun örneklerindendir. Dengeyi kaçırıp sağa yaklaştığı dönemlerde de yerlilik/millilik damarına kendisini kaptırıp muhafazakâr/milliyetçi bir görünüme bürünebilmektedir.

Sağ kafa ne kadar “yer”e (toprağa, tarihe) gömülü ise solun da “yer”den ayakları kopuk, kafası göklerde (salt teorik ve ütöpik), gerçeklikten uzak olarak algılanmaktadır. İslamcılık ise ne yere gömülü ne de gökte asılı kalmamanın derdini tasasını çekiyor. Bu durum, düşünsel ve eylemsel tavırlar konusunda doğal olarak İslamcılık düşüncesi açısından birçok handicap barındırmaktadır. İslamcılığın bu saplantılı dengede durma hâline benzer saplantılar sol için de söz konusudur. Sol da yerlilik, sahilik (jargon anlamında) modernlik, şiddet gibi sorunlarına çözüm arayışlarını derinleştirdiğinde, kendisine yapışması muhtemel bu dönüşümlerden saplantılı bir şekilde korkmaktadır. “Birikim dergisi çevresi”nin 111-112 sayılarında “Yerlilik” başlıklı özel dosyasında bu sorun etrafında dönen tartışmaların genel havasına bakıldığında, bu korku ve kompleksin izleri net bir şekilde görülebilir ki *Birikim* çevresi,

normalde sol kamp içinde bu arayışları/özeleştirici de denilebilir en cesur yapabilecek bir çevre olarak görülmekteydi.²

Solun Türkiye'deki iktidar imkânlarını her ele geçirdiğinde devrim, değişim ve dönüşüm dediği amaçlarını gerçekleştirmek için "halka rağmen halk için" anlayışıyla bunu jakoben bir baskıya dönüştürdüğü sıklıkla görüldüğü için; bu durum şiddet ile arasında doğrudan bir ilişki kurulmasına neden olmuştur. Solun değişim ve devrime olan sarsılmaz inancı bazı dönemlerde saplantılı bir hâl almaktadır. Değişimin önündeki setleri, sağ reaksiyonları aşabilmek adına ontolojisine ters düşecek adımlar-ittifaklar kurabiliyor. Bu saplantı nedeniyle bir an önce amaçladığı sınıfsız, özgür ve de eşitlikçi toplum idealini gerçekleştirmek için, her tür vesayet odağı ile cuntacı odaklarla girdiği ittifaklar nedeniyle solun Türkiye'deki sicili oldukça kabarıktır. Normalde özü gereği halkların-kişilerin özgürlüğüne dair idealize ettiği söylemine ve pratiğine ters düşen bu ittifaklar, zamanla Türk solunu halk nezdinde güvenilirmez kılan bir birikim oluşturuyor. Bu yüzden Türk solunun gerek kadro hareketi gerekse *Yön dergisi* etrafında kümelenen önemli isimlerinin cemaziyülevvelleri, Kemalist-cuntacı organizasyonlarla derin bağlarına işaret ediyor. Bu bağlar, 27 Mayıs'ta oldukça dehşet sonuçlar üretmişti.

"Birikim dergisi çevresi" etrafındaki kümelenmede yer alan önemli isimler ise solun hem bu durumunu derinlemesine eleştirerek adeta solda bir özeleştirici kültürünün oluşmasına ve sağ kesimin fikirlerine de sayfalarını açarak sol ve sağ arasında adeta uzlaşma-konuşma-iletişim zemini anlamında gri bir alan oluşturmuştur. Bu noktada mezkûr derginin "*yerlilik*" dosya konulu sayılarında Tanıl Bora, Ömer Laçiner ve Tuncay Birkan'ın yazıları oldukça ilgi çekicidir (Tunay, 1998). Fakat Gezi Olayları ile başlayan Çözüm Süreci'ne muhalefetle devam eden Kobani, Suriye, PKK'nin "hendek kazma olayları"na destek ile zirveye çıkan bir ortak tavır ve muhalefetle adeta Ortodoks küllerinden yeniden doğmuş bir Marksizm'i veya Kemalizm'i hortlatan bir görüntü vermiştir. 15 Temmuz olaylarında da hükümet/iktidar karşıtı fikirlerle bu gri zemin tamamen ortadan kalkmıştır.

Yerlilik, Modernlik ve Şiddet

Yerlilik meselesi ile ilgili argümanlar: Kökü dışarıda olmak, ithal düşünceler, çeviri eserler, batı orijinli özgürlük, adalet, eşitlik söylemleri solun bu konuda Türk sosyolojisi ile derin ve sahici bağlar üretmesi önündeki en büyük meselelerden biri olmuştur. İslamcılar için kökü dışarıdalığa yönelik sembolik ad-

² Burada kullanılan geçmiş zaman kipinin nedeni son 10 yılda bu çevrelerde de Ortodoks sol hassasiyetlerin artması ve bu artışa neden olan yakın tarihlerdeki olaylar dizisidir. Gezi, 15 Temmuz, Suriye Sorunu ve AK Parti Muhalefeti vs. gibi konu ve olaylarda bu çevrelerin gösterdiği monoblok şeklindeki tepkiler serdettikleri fikirler ilgi çekicidir.

resler Tahran/Arabistan; “sol kesim” için Moskova/Paris gibi mekânların ana yurt olarak değerlendirilmesi her daim gündeme getirilmektedir. Bu durum, her iki ideolojinin mensupları açısından Türkiye’de her zaman bir meşruiyet sorunu üretmektedir. Bunu aşma çabaları, evrensellik iddiaları ve sağcılaşma korkusu adeta bir fobiye ya da komplekse dönüşerek olumsuz sonuçlanmaktadır. Gerek solun gerekse İslamcılığın her daim ensesinde hissettiği derin bir korku/bir komplekstir bu durum. Bu yüzden solun ve İslamcılığın, içinde buldukları toplumun kolektif bilincinden kopuk; dolayısıyla norm/değer sisteminden uzak bir anomik hâl ile anılmalarına neden oluşturmuştur...

Modernlik meselesi ile ilgili argümanlarda ise her iki düşüncenin teorilerine, söylemlerine hareket tarzlarına yön veren ilerlemeci-evrimci; akılcı (rasyonel); pozitivist bir bilimsel bakışın hâkim olması da önemli bir sorundur. Böylece İslamcılığın “irfan”dan uzak beyanı, yabancı bir söylem olarak sadece burhanla hareket eden bir ideoloji olduğuna dair geleneksel/kültürel İslam kanadından kendisine yöneltilen eleştiriler. Türk solunun da Darwinist perspektife ve pozitivistme fazlasıyla yaslanan söyleminin, Türk İslam’ına karşı oluşturduğu mesafeler de halktan ve gerçeklikten kopuk bir algı üretmektedir.

Şiddet meselesi ile ilgili argümanlarda ise: İslamofobia ve ona karşı İslamcı kanattan yükselen kompleksli reaksiyonlar; 11 Eylül olaylarının ve Hizbullah, DAEŞ tarzı hareketlerin ürettiği komplekslerle mücadele etmek, İslamcılığın en büyük meselelerinden olmuştur. Tabandan tavana mı, tavadan tabana mı tercihinin İslamcı aksiyoner hareketlerde bir tercih ve bu tercihin ortaya çıkardığı kutuplaşmalar; aslında tam da bu fobik reaksiyonlara karşı geliştirilen siyaset tarzlarıdır. Klasik Abduh-Efgani ayrımı ile ifade edilen bu farklı siyaset tarzları, İslamcı düşünce/eylem geleneği içinde önemli bir konudur. Millî Görüş ve Nur Hareketi etrafında ortaya konulan siyaset tarzı, genellikle sistemle halkla bağları koparmadan onun içinde barışçı, hizmet anlayışı çerçevesinde uzun süreçlere yayılan bir strateji ile yürütülen bir hareketlenme/örgütlenme modelleri benimsemiştir. Geri kalan hareketlerde ise sol jargonu andırır bir kutuplaşma, halk karşısında kimlik bilinci ile oluşturulmuş karşılıklı saflaşmalar; devrimci, çatışmacı, değiştirmeci bir aksiyon stratejisi ile yürüten hareket ve örgütlenmeler görülmektedir. İslamcılığın şiddet ile algılanmasına malzeme ve görüntü veren durum, tam da bu örgütlenme tarzıdır. Solun da 12 Eylül öncesindeki 20 yıl boyunca gösterdiği şiddet performansı, Stalin ve Lenin ile dünya çapında solun ürettiği görüntü, ABD’nin soğuk savaş yıllarında kültür endüstrisi yoluyla inşa ettiği sol ve şiddet içkinliği görüntüsü, DHKP-C ve PKK’nin bebek cinayetlerine vararak verdiği cani sol örgüt görüntüsü de solun şiddet ile beraber anılmasını pekiştirici bir işlevi deruhte etmiştir.

Stratejiler, Söylemler

Sol, dünya genelinde solun üzerine yapışmış bu sorunlarla birlikte; özellikle şiddet yaftasını Frankfurt ekolü ile (postmarksist teorilerle) yönlendirilen bir çıkış yoluyla kaldırmaya çalışmıştır. Bu yol da kültür emperyalizminin oyun ve söylem oluşturma tarzının deşifresini yaparak solu bu alanda mücadele edebileceği tarz, söylem ve enstrümanlarla tanıştırmıştır. Sol, kendisini şiddete mahkûm eden siyasal, sınıfçı/ideolojik/devrimci/darbeci hareketlerden uzaklaşarak, yaygınlaşma ve nüfuzunu artırma yolu ve fırsatı olarak gördüğü yeni sosyal hareketlere doğru evrilmiştir. Klasik Marksist jargon ve katı diyalektik bir yöntemi revize ederek çok seçenekli mücadele/çatışma alanlarını kavga ve dava adresi göstererek sadece sınıf merkezinde yürüyen bir kavga-dan çok; tüm sorun alanlarında mağdur ve mazlum olarak gördüğü ekolojik, kimlik temelli (cinsiyet kimliği, dinsel, mezhep, dil kimlikleri ve etnik kimlikler temelinde) sorun alanlarını hareketinin meşruiyet temeline oturtmuştur... Türk solu bu anlamda bu evrilmeyi doğru anlayamamak ve kendisini bu konuda revize edememekle şiddet sarmalına sokulduğu olgudan da kendisini kurtaramamıştır.

Türk solunun teorisi güçlü; pratiği hep güdük kaldı. Teorisi, sorunlara işaret etmesi konusunda çok güçlü; çözüm pratiği veya sadra şifa olmak konusunda ise bir o kadar zayıf. Öyle olunca teorinin ifadeleri bol laf hiç iş mesabesine geçiyor. Hatta mükemmel teoriler o ölçüde uygulanmadığı için ertelenmek durumunda kalındıkça tuhaf bir amel-iman çelişkisi ortaya çıkıyor. İtikatta alabildiğine radikal, amelde alabildiğine liberal gibi bir terkip. Nitekim, ortaya koyduğu fiilî mücadeleler ve pratikler karşı çıktığı, devirmek için çalıştığı ve kendi varoluşunu belirleyen liberal düzen ve onun para ekonomisi olan kapitalizme can suyu taşımak gibi bir garabet çukurunda boğuşmaktan kendisini kurtaramıyor. Kız çocuklarının okutulması, çocuk yaşta evlendirilmeleri, kadının iş hayatına girme özgürlüğü ve erkeklerle hakça eşitliği meselesi olsun; cinsiyet kimliği ve rollerine ilişkin LGBT-İ saflarında verdiği örgütlü ve özgürlükçü mücadele; bunlara dair sorunlara işaret etme becerisi ve enerjisi sadece liberal düzeni güçlendirmek, hatta tahkim etmeye yaramıştır. Postmarksistlerin de kültür endüstrisinin işleyen çarklarını ve foyasını ortaya çıkartmak, bu tip çelişki ve çatışkılara işaret etmek konusundaki türlü marifetlerine rağmen; bu değirmene bu şekilde su taşımaları, eleştirildikleri temel noktalardan olagelmıştır.

Türk solunun bugünlerde oldukça yadırganan, toplumumuzdaki yardım kültürüne karşı tuhaf bir muhalefeti vardır. Bu muhaliflik, kriz, kaos zamanlarında özellikle gündeme geliyor. Yardımlaşma/dayanışma tarzı STK

organizasyonlarının bu cenahta neredeyse hiç görülmemesinin birçok nedeni vardır. Türk solu, daha çok eğitim gönüllülüğü gibi devrimci bilince sahip insan devşirmenin imkânlarını ve kaynaklarını kullanmak için sahnede olur veya lösemi gibi sağlık sorunlarıyla ilgilidir. Kadın hakları, çevre sorunları ve LGBT meselesini de unutmayalım. Bu meselelerde de öne çıkan hassasiyet; yardımdan çok, bu sorunların örgütleyeceği bir çatışma bilinci oluşturma imkânını kovalamaktır. Sol, doğası gereği bundan beslenir zaten. Krizler, kaoslar ve bunların yol açtığı belirsizlikler sırasında devlet ve toplum nezdinde birlik-beraberlik çağrıları güçlü bir şekilde dillendirilir, böyle olması da gerekiyor. Sol kültür, Türkiye’de sanki bu çağrıya olumlu cevap verdiğinde kendini inkâr edeceği korkusu taşıyor. Çünkü çatışma, çelişki, devrim, diyalektik gibi Marksist jargonun kavramlarına sarsılmaz bir iman var Türk solunda ve bu yüzden, birlik beraberlik fikrinin bu imanı (!) boğacağı düşünülüyor.

Türk solundaki gözlemlenen tuhaflığa yol açan da içine hapsediği ve çıkmayı bir türlü başaramadığı 4 kalıp yargıdır. Bunlar, adeta “Türk solunun zindanlarıdır”³. Post-Marksistler vaktiyle bu zindanlardan kaçış yollarını bulmayı başarmışlardır. Bu zindanlardan ilki, klasik Marksist jargona dogmatik bağlılık; ikincisi ise ilkinin bir sonucu olarak acı çekenlerin acılarını azaltacak pratiklere, kurum ve tavırlara mesafedir. Din, aile gibi kurumlar yanında toplumda bu kurumlar gibi ezilenlerin, acı çekenlerin acılarını azaltma işlevi gören, acılarını azalttığı için de hayalleri kurulan 3. aşamaya geçmelerini engelleyen tavırlar ve kişiler de solun oluşturduğu bu mesafeye dâhildir. Çünkü solun adeta varoluş anlamı olan devrim aşaması için bir türlü kitlelerin ikna edilememesi yani devrimin ertelenmesinin nedenidir bunlar (Aktay, 2016). Acıları artan, iyice ezilen sınıfların, kitlelerin devrimci bilinçlerini bileyen gerçekte bu acılardır. Oysa söz konusu kişi, kurum ve tavırların uzattıkları yardım elleri adeta kitlelerdeki devrimci bilinci törpülemektedir. Bu yüzden, din, aile, yardım gibi konulara karşı Türk solunda ciddi bir itiraz ve eleştiri kültürü hâkimdir. Türk solunun son zindanı da ilk üç zindandan çıkamamanın beraberinde getirdiği şizofrenik ruh hâliyle ilgilidir: Kapitalist devletten sosyalist devlet performansı beklemek. Yardımlar konusunda alıp başını giden ve bu konuda oldukça başarılı İslamcı STK’lerini hedef göstermeleri, bu konuda onlarla rekabet edememeleri ile ilgilidir ki bu rekabetten başarıyla çıkma şansları da yardım pratiği yoksunu olmalarıyla neredeyse hiçtir.

Bu yüzden, bu STK yardımları karşısında “Bu iş devletin işidir, devlet yapsın...” vurdumduymazlığına sarılırken, yardım kampanyalarını, pratiklerini ise “sadaka kültürü” diyerek aşağılarken, bu söylemle aslında kendini vicdanen de rahatlatma yoluna gitmiştir.

³ Bu isimlendirme, Ali Şeriatî’nin “İnsanın Dört Zindanı” isimli kitabından mülhem bir içerikle düşünülmüştür.

Türk solu, bu kafa karışıklıkları ve tenakuzlar içinde yardım edenlere, derneklere, STK'lere, devlete, bireysel teşebbüslere saldırmayı adeta bir misyon olarak kabullenir. Vaktiyle "halka rağmen halk için" tarzında yürüyen pratikleri, halkta oluşmasını bekledikleri devrimci bilinci geliştirmek şöyle dursun; halkla mesafelerini bayağı açınca da çoğu, bunun halkın cehaletiyle ilgili olduğu fikri ile kendini avutmuştu. Makarnacı, kömürcü gibi nitelendirmeler peşi sıra bu avuntuyu besleyen öfkeli Türk solunun tahkir cümleleri idi. Son zamanlarda, koronavirüs münasebetiyle organize edilen yardımlar karşısındaki agresif Türk solu muhalefetin arka planında da bu bilinçaltı yatmaktadır. Ayrıca müşterisini rakibine kaptıran uyanık, kıskanç esnaf hâletiruhiyesi... Yine de Ekrem İmamoğlu'nun yönetimindeki İBB'nin su faturaları ile ilgili bu süreçte görece başarıyla yürüttüğü "askıda fatura" uygulamasının sol çevrelerde nadir görülen başarılı uygulamalardan birisi olarak ortaya çıkması da şaşırtıcı olmuştur. Yine bu süreçte basına prototipiyle tanıttığı ama maliyet olarak fiyasko ile sonuçlanan bir yardım kolisi faaliyeti de vardı İBB'nin. Ama yine de İBB'nin, "askıda fatura" uygulaması ile faturasını ödeme güçlüğü yaşayanlara, hayırsever desteği sağlayıp toplumsal bütünlüşmeye katkı sağladığı düşünülebilir. Ayrıca bu iki örnek, Türk solunun da bundan sonraki süreçlerde yardım faaliyetlerine artık bigâne kalamayacağı'nın ön işaretleri olarak da görülebilir.

Türk Solunun Zindanları-Sorunları

Türk Solunun sorunlar listesi oldukça kabarıktır aslında. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, sola zindan oluşturmuş sorunlardır bunlar. Fakat belli başlı temel sorunları da hatırlamak gerekir. Zihnî donanım problemi, metinsizlik ve projersizlik sorunları yanında halktan kopukluğu/mesafesi nedeniyle halka karşı takındığı jakobenist, elitist tavırları, yerli olamamak, sağcılaşma paranoyası nedeniyle sağ ile kurduğu pımpirikli ilişkiler ve diğer kesimlerden kendisine yöneltilen eleştirilere kuşkucu, savunmacı ve çoğu zaman toptan reddiyeci tavırlar...Veya sosyalizm ile pozitivizmle girdiği ilişkinin, kendisini bilimsel kalıplara hapsederek sağcılaştırdığı düşüncesi de eleştiriler arasındadır. Solun sloganik, provakatif, ajitasyon ile malul oluşturduğu dil ya da jargon da sol ile ilgili dillendirilen eleştirilerdendir. Bunlar, bir çırpıda akla gelenlerdir... Bu yazıda da solu şiddetle örtüştüren yaklaşımların veya düşüncelerin oluşturduğu sol algısı sorunu ele alınmakta, sorunlar listesine bu da dahil edilmektedir.

Sol-sosyalist düşüncenin dili üzerine yapılan eleştirilerden en yaygın olanı da solun dilinin 'jargonik' olduğu, sahici olmadığı üzerinedir. Sahte bir ka-

musal dil, sloganik, kitlelerin ajitasyonu ve provokasyonuna yönelik içeriği, yaşanan sosyokültürel gerçeklikle uyumsuzluğu; söz konusu solun jargonik dili üzerine yöneltilen eleştirilerin içeriklerini oluşturan öğeler olarak sıralanmaktadır. Yine sol-sosyalist hareketin bağlılarının sosyo-kültürel ve siyasi koşulları yeterince dikkate almadıkları bazı ülkelerde, mesela Türkiye’de olduğu gibi, sahici olamamak ve meşruiyet düzleminde tatmin edici olamamak gibi olumsuz durum ve sorunlarla karşılaştıkları görülür. Türkiye özelinde yaşanan solun yerliliği tartışmalarının alt yapısal gerekçelerini de bu sorunlar genelinde aramak gerekir.

Türk solunun Cumhuriyet Dönemi iktidarlarıyla olan ilişkilerinden devraldığı siyasal davranış ve düşünüş biçimlerinin halktan kopukluğu; solun imlediği düşünülen halktan yana, özgürlük, eşitlik ve adalet isteyen bir sol tanımının gereklerini karşılamayan bir sol anlayışın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilgin bu durumu, Türk sosyalizminin esinlenme ve etkilenme kaynağının batı Marksizm’i yerine Sovyet sosyalizmi olmasıyla gerekçelendirir. Bilgin’e göre çağdaş Batı’da sol hareketleri besleyen Marksist teori batılı solcular eliyle hızlı değişime uyarlanabilmek için bitip tükenmek bilmeyen bir dizi gelişme gösterirken; Türkiye’de bu operasyonların neredeyse olmadığı veya konunun böyle bir ciddiyetle ele alınmadığı görülür (Bilgin, 1991: 80). Bunun en büyük nedeni Türkiye’de teorilerin Türk solcuları açısından bir “dogma” veya “inanç meselesi” olarak görülmesidir. Bu bakış açısı da Türk solunun zihnî donanım sorunlarının başlıca sebeplerinden birisini oluşturmaktadır.

Türk solunun en büyük sorunlarından biri, Türk toplumunun karşılaştığı problemlere çözüm veya halkın taleplerini dile getirmek hususunda bir proje sunmada başarısız addedilmesidir. Türk solu önerilerinde ya toplum gerçeğini göz ardı etmek ya da yabancı kalmakla suçlanmış, bu konuda ideal projeler sunamamanın ezikliğini yaşamıştır. Muhafazakâr çevrelerce dillendirilen solun bu ‘projesizlik’ durumu belki de kaynağını bu donanım eksikliğinden almaktadır. Halkın diline ve sorunlarına yabancılık neticesinde varılan nokta da halk ve solun bir mesafe içinden iletişim kurabilmelerine neden olmaktadır. Yıllarca Türk solu içinde de bu mesafenin fazlalığından yakınan yazarlar olmuştur. Bu mesafenin ne tür sorunlar ürettiği ile ilgili değerlendirmelerinde Alkan, ‘Bizim solcuların Türk milletinin özelliklerine ve problemlerine bakış seviyesi, ‘yabancı bir mütehasıs’ derecesini aşamamıştır. Çünkü kendisini kalabalıktan birisi o/arak değil, kalabalıklara yön vermesi gereken kişi olarak göstermeye şartlanmıştır. Bu durum zihnî donanım eksikliğinin sonucu olarak ortaya çıkan vahim hatalara yol açmaktadır” der (Alkan, 1991: 59):

Bu mesafenin giderek bir uçurum hâlini aldığı dönemlerde söz konusu vahim hataların çapının genişlediği görülür. Türk solu hatayı kendisin-

de arayacağı yerde kendisinin dışında arayarak sorunları bir kangrene dönüştürmekle eleştirilmiştir. “Halk henüz bu erginliğe erişmemiş, işçi sınıfı kendi bilincine ulaşmamıştır, nankör millet! Lümpen sınıf” gibi yargılayıcı yaftalarla kabahati topluma fatura ederek kendi tutumunu haklı kılmakta ve sürdürmektedir. Bu, aynı zamanda Türk solunda bir özeleştirici eksikliği bulunduğunu ve bunun zihni donanım eksikliğini besleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Bu ikisi bir arada ele alındığında, Türk solunun neden jakoben bir tutum içinde olduğu; yani halka neden tepeden baktığı ve sorunların çözümünde neden halkın yönelimlerine değil de siyasal erkin atacağı adımlara bel bağladığı daha net bir biçimde anlaşılabilir” (Alkan, 1991: 60).

Sonuç Olarak

Türk solu, Batı’daki benzeri oluşumların aksine ‘sosyo-ekonomik’ ve siyasal bir zeminde yorumlanabilecek bir muhtevaya ve tarihsel gelişim sürecine tabi kılınarak açıklanabilecek bir olgu değildir. O, aynı zamanda felsefi-politik-psikolojik-kültürel zeminlerde karakteristik sol çizgileri ne ölçüde taşıdığı sorgulanması gereken bir oluşum özelliği göstermektedir. Siyasal anlamda dilin kullanımı ve solculuğa yönelik tasniflerin günümüzde de geçerliliğini muhafaza edip etmediği, sol ve sağ metaforlarının işlevselliğini kaybedip etmediği konusundaki tartışmalar günümüzde tüm hızıyla devam etmektedir. Bu tartışmalara bir katkı anlamındaki bu çalışmada, bu tartışmaların önemi vurgulanmış, dünyada ve Türkiye’de solun küresel çapta geçirdiği dönüşümler dolayısıyla yaşadığı sorunlar dikkate alınmış, bu sorunların tespiti kadar Türkiye’de solun artık birlikte anıldığı şiddet kavramı ve yerlilik gibi sorunlarla baş etme stratejileri veya kabullenme/reddetme tavırları gösterilmeye çalışılmıştır. Türk solunun oldukça kabarık olan sorunlar listesinde bu sorunların yeri ve önemi de belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu yapılırken sol kavramının, daha tanımlanmasında kendisine bir öz gibi yapışan doğasından kaynaklanan şiddet potansiyeli ve ötekisi olan sağ kavramına karşı bu doğasına uygun ama garip bir biçimde kendisinde doğasına aykırı olarak muhafazakarlık üreten kimlik koruma refleksi/kompleksi de nedenleriyle tartışılmıştır. Bu noktada Türk siyasal düşüncesinde ve tarihinde önemli bir rolü olan İslamcılık düşüncesinin sağ ve sol münasebetleri de konumu da belirlenmek istenmiştir.

Kaynakça

- Aktay, Y. Göka, E. ve Topçuoğlu, A. 1996. *Önce Söz Vardı*, Ankara: Vadi Yay.
- Aktay, Y. 2000. Sol, Metin, Tarih. *Tezkire*, Yıl:11, Sayı: 26.
- Alkan, 1991. Türkiye’de Solun Zihni Donanım Problemleri Üzerine, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 15.
- Arslan, A. 1997. Uzun Soluklu Çabaya Bir Dipnot, *Birikim*, Sayı:100.
- Bilgin, V. 1991. Türkiye Sol’unun Toplumsal Özellikleri, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 15.
- Birkan, T. 1998. Sol-Evin Reddi, *Birikim*, Sayı: 111-112.
- Bora, T. 1998. Sol Politika Dili Üzerine Düşünceler, *Birikim’den Seçmeler 1: Yeni Bir Sol Tahayyül İçin*, Der. T. Bora.
- Bora, T., 1998, *Türk Sağının Üç Hali, Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık*, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bora, T. 1998. Sol ve Yerlilik Meselesi, *Birikim*, Sayı: 111-112.
- Göle, N. 2018. *Mühendisler ve İdeoloji/Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere*, İstanbul: Metis Yay.
- İnsel, A. 1998. Yerlilik Bir Zırh, *Birikim*, Sayı: 111-112.
- İnsel, A. 2000a. *Solu Yeniden Tanımlamak*. İstanbul: Birikim Yay.
- İnsel, A. 2000b. Sol Muhafazakarlık, *Birikim*, Sayı: 129.
- Mahçupyan, E. 1999. Sol: Bir Zihniyet ve Meşruiyet Meselesi, *Düşünen Siyaset*, Yıl:1, Sayı: 6.
- Suğur, S. 2012. *Klasik Sosyoloji Tarihi*, Ankara: AÖF Yayınları.